

AKO SA V MINULOSTI ŽEHLILO

K povrchovej úprave odevov prináleží žehlenie a mangľovanie na ich vyrovnanie, ktoré pri použití tepla zároveň ničí choroboprodné zárodky. Textilie sa už v starovekých civilizáciách hladili za tepla i za studena. V egyptských hrobkách sa našli tuniky s plisovaním, vytvoreným pravdepodobne v ohni rozpálenými bronzovými platňami, upevnenými na drevených držadlách. V Grécku a Ríme sa odevy hladili lisovaním. Od 8. do konca 19. storočia v Číne a Japonsku žehlili pomocou bronzových nádob s rúčkou, pripomínajúcich kastról, naplnených žeravými uhlíkmi zmiešanými s pieskom, ktorý pomáhal udržiavať ich teplotu. V Kórei látku, položenú na rovnej doske miniatúrneho stolčeka, hladili udieraním dvoma paličkami.

V roku 1320 bol v Augsburgu skonštruovaný mechanický mangel na kónský pohon, určený k verejnému použitiu. Od 16. storočia sa mangľovalo za studena i po domácky. Na valček sa navinuli vlhké opraté textilie a valkali sa na mangľovacej doske. Systém ručného hladenia tlakom sa až do 20. storočia využíval aj na Slovensku. Súčasťou z hrubého plátna sa vlhké navinuli na drevený valec – mangel, po ktorom sa tlakom posúval drevený piest s hlbšími priečnymi zárezmi na spodnej strane a vytlačil vodu. Veľké kusy rovnej bielizne sa hladili valchovaním asi sedemdesiatcentimetrovým valčekom s rúčkou – valchou, pôsobiacim ako kyvadlový mangel. Na navinutú poskladanú bielizeň sa zhora tlačilo väčším piestom, ktorý valchu roztočil. Mangľovalo sa v oblastiach s rozvinutým spracovaním plátna, ktoré po bielení či farbení procesom získalo lesk. V bohatších domácnostiach u nás slúžil mangel z dvoch drevených valcov na kovovom stojane alebo valec na rúčke v žliabku. V Nemecku v roku 1753 využili vodnú energiu na pohyb štyridsaťtonového mangľa, slúžiaceho pre celé dediny či práčovne. Mangľovanie za tepla s využitím horúcej vodnej pary vynašli v roku 1829 v Paríži.

Na Slovensku sa vypraná, zložená a povystieraná textília vyrovnávala aj prešovaním tlakom dvoch vodorovných platní, ktoré z nej vytlačili vodu. Prvky z jemných materiálov, rukávce a čepce sa vyrovnávali za studena hladidlami tvaru oblúka s rúčkou, valca zo skla alebo drevenej lyžice či hrče. Sklené hladidlá boli rozšírené v oblastiach so sklárskymi hutami, teda aj na hornej Nitre. Neskoršie hladidlá mali duté valce, plnené horúcou vodou.

V Európe sa v 15. storočí objavila horúca žehlička, ktorá sa ujala až v 17. storočí. Nahrievala sa na peci, no teplotu vhodnú na žehlenie udržala len niekoľko minút, preto sa ich niekedy naraz zohrievalo viac. Ťažký, hladký, kovový blok s držadlom tvarom pripomínal dnešné žehličky. Rukoväte a uzávery sa často zdobili. Spočiatku sa kovali z jedného kusa železa, koncom 18. storočia ich už odlievali. Látka sa vyrovnávala tiažou, tak pánski krajčíri používali ťažké, sedem až osemkilové žehličky, na žehlenie bielizne boli asi trojkilové. Žehlilo sa cez mokrá látku, aby sa textil nepoškodil. Plátenný pracovný odev sa naďalej hladil tlakom.

Od druhej tretiny 18. storočia vsunutie malého ohniska na drevené uhlie alebo kovových vložiek do dutého tela žehličky udržalo jej stálu teplotu. Dym so škodlivými spalinami v 19. storočí čiastočne odstránili tzv. komínové žehličky. V tej dobe boli tiež vynájdené liehové a plynové žehličky, no ich produkty horenia boli tiež škodlivé.

Liehové žehličky z Ameriky nerobili sadze, nezapáchali a boli vhodné na všetky druhy odevov. Boli menšie, špicaté, s oblým vrchom a ich rukoväť prechádzala od zadnej časti až nad špičku, aby bol využitý tlak žehliaceho. Používali sa do polovice 20. storočia.

Po zavedení plynu do domácností v mestách sa na sporáky dávala prípojka na žehličku. Všetky plynové žehličky sa presadili najmä v práčovniach a v krajčírskych dielňach, kde dve rúry nad žehliacim stolom – vzduchová a plynová – boli spojené so žehličkami hadicami.

Prvú žehličku zohrievanú elektrickým prúdom vynašli v roku 1882 v Amerike a o rok ju uviedli na svetovej výstave vo Viedni. Vážila necelé tri kilogramy a príkon pre elektrickú špirálu bol niekoľko sto wattov. S výrobou začali v roku 1906 vo Francúzsku, no spočiatku bola pokladaná za nebezpečné zariadenie a uplatniť sa mohla až po zavedení elektriny. V Amerike, kde ju do konca dvadsiatych rokov mali takmer v polovici domácností, prišli s mnohými vylepšeniami: vyvinuli špecializované žehličky, napríklad na rukavičky, kravaty i na voskové kvety. Už v roku 1926 v chemickom čistiarňi vyrobili naparovaciu žehličku a v roku 1938 vynašli žehličku s termostatom na volenie stupňov teploty v súlade so žehleným materiálom.

V súčasnosti žehličky začínajú nahrádzať parné staničky.

Otázka:

Koľko sklenených hladidiel môžete vidieť na výstave Pomocníci v domácnosti?